

k nacistickému režimu, že „z vědeckého hlediska byla příprava těchto pokusů skvostná“, což je dost kuriózní adjektivum, když pomyslíme na to, že VP se dostaly do takového stadia zoufalství, že se dvakrát pokusily sát sladkou vodu z mokrého hadru na podlahu.

Ještě daleko trapnější je okolnost (jež vyplývá naprosto nesporně z vědecké literatury, přiložené k obhajobě, a u soudu byla potvrzena znalci), že totiž pokusy na věznicích a odsouzencích k smrti byly prováděny v našem století vícekrát a v širokém měřítku, zvláště ve Spojených státech (v zemi, odkud pocházela většina soudců norimberského procesu). Ve dvacátých letech bylo osm set vězňů ve věznicích Spojených států infikováno plasmoidem malárie při pokusech, jejichž cílem bylo vyprodukovat protilátky proti bahenní zimnici. Ve vědecké literatuře o pelagře byly považovány za exemplární pokusy, jež prováděl Goldberger na dvanácti amerických věznicích, odsouzených k smrti. Bylo jim slíbeno, že pokud přežijí, bude jim zmírněn trest. Mimo USA prováděl Strong první výzkumy s kulturami bacilu beri-beri v Manile na odsouzencích k smrti (protokoly o experimentech se nezmiňují o tom, zda šlo o dobrovolníky, či nikoli). Obhajoba kromě toho citovala případ odsouzenec k smrti Keanu (Havaj), který byl infikován leprou, byla mu slíbena milost, a zemřel na následky pokusu.

Tváří v tvář evidentnímu svědectví, obsaženému v této dokumentaci, museli soudci věnovat nekonečné hodiny diskusi o určení kritérií přijatelnosti vědeckých pokusů, prováděných na lidech. Konečným kritériem, na němž se všichni shodli, byla nutnost dobrovolného a explicitního souhlasu ze strany subjektu, jenž měl být podroben pokusu. V USA byla totiž ustálená praxe (jak vysvitá z formuláře, používaného ve státě Illinois, který byl předložen soudcům), že odsouzenec musil podepsat prohlášení, v němž se mimo jiné pravilo:

„Přijímám na sebe veškerá rizika tohoto experimentu a prohlašuji, že zřeknu se práva na právní ochranu v Chicagu a všechy techniky a výzkumné pracovníky, kteří se experimentu účastní, jakož i vládu státu Illinois, ředitele státní trestnice a každého dalšího funkcionáře jakékoli zodpovědnosti i vůči mým dědicům a zástupcům. Zříkám se tudíž všech nároků v případě jakékoli újmy či nemoci, i smrtelné, jež by mohly být zapříčiněny experimentem.“

Evidentní pokrytectví podobných dokumentů nás musí nutně zaskočit. Hovořit o svobodné vůli v případě odsouzenec k smrti či vězně,

kteří si odpýkává těžký trest, je minimálně diskutabilní, a je jisté, že i kdyby se byla našla podobná prohlášení podepsaná vězni v koncentračních táborech, rozhodně by kvůli tomu pokusy nemohly být posuzovány jako eticky přípustné. To, co při svatouškovském přeceňování svobodné vůle zcela uniká pozornosti, je fakt, že pro vězně internovaného v Dachau, jemuž svitla třeba jen malá jiskra naděje na zlepšení jeho životních podmínek, neměl pojem „dobrovolný souhlas“ absolutně žádný smysl, a že tudíž z tohoto hlediska byla nelidskost pokusů v obou případech ve své podstatě totožná.

Stejně tak nebylo možné se při hodnocení různých a specifických druhů a stupňů zodpovědnosti odvolávat na odlišnost cílů. O tom, jak trapné bylo muset připustit, že experimenty v koncentračních táborech měly v lékařské výzkumné praxi precedenty, svědčí poznámka A. Mitscherlicha, lékaře, který spolu s F. Mielkem publikoval v roce 1947 první zprávu o procesu s lékaři v Norimberku. Obžalovaný profesor Rose, který byl obviněn z pokusů s vakcínou proti skvrnitému tyfu (jež vedly ke smrti 97 VP z 392), se hájil tím, že přiložil k aktům záznamy o analogických experimentech, jež prováděl Strong v Manile na odsouzencích k smrti a připravoval německé vojáky, kteří umírali na skvrnitý tyfus, k nemocným beri-beri, na jejichž léčbu byly zaměřeny Strongovy výzkumy. Mitscherlich, přestože vynikli stíživosti svých komentářů, na tomto místě namítl: „Zatímco Strong se snažil bojovat proti bídě a smrti, způsobené chorobou přirozeného charakteru, výzkumníci jako obžalovaný Rose operovali v propletení nelidských metod diktatury s cílem zachovat ji a ospravedlnit její nesmyslnost.“²²⁹ Jako historicko-politické hodnocení je tato poznámka správná, je však jasné, že eticko-právní přijatelnost těchto pokusů nemohla nijak záviset na národnosti osob, jimž byla určena vakcína, ani na okolnostech, za nichž se nakazili nemocí.

Jediné eticky korektní stanovisko by bylo uznat, že precedenční případy, předložené obhajobou, jsou relevantní, ale že nikterak nezmenšují zodpovědnost obžalovaných. To však znamenalo postavit do podivného světla běžné praktiky moderního lékařského výzkumu (od té doby byly zjištěny ještě daleko skandálnější případy masových experimentů, prováděných na nic netušících občanech Spojených států, například za účelem studia účinků nukleárního záření). Pokud totiž

²²⁹ A. Mitscherlich, *Medizin ohne Menschlichkeit*, str. 11–12.